

ערכה של ארץ ישראל¹

כרמל מישאל

כמה מילים...

לקראת שנת השמיטה הבעל"ט ראינו לנכון להעמיד על הפרק את העיון במשמעותה של השמיטה בהקשר של מנוחת הארץ וערכה של ארץ ישראל בכלל. בשולי הדברים יש לומר שהשאלה המוצגת בפתיחת המאמר המראה על הקושי שבקיום מצוות השמיטה אינה פוסחת עלינו, שהרי גם אנחנו היום נסמכים הרבה על פתרונות הלכתיים שיש בהם מימד של 'כביש עוקף שמיטה'. על כן בדרך לשמירת שמיטה מליאה בב"א יש להעמיק בתודעת שמיטה, לכל הפחות מן הצד הרוחני ובתקווה ותפילה שהעיסוק בעניין השמיטה יעורר את שמירתה המליאה במהרה בימינו אמן.

מוצאים אנחנו שבעטיו של חטא המרגלים שמאסו בארץ חמדה, נגזרה על אבותינו בכיה לדורות.

ובפרשת בחקתי נאמר שבעון שמיטה באה הגלות כמ"ש: "והארץ תעזב מהם ותִרָץ את שבתותיה בהשמה מהם והם ירצו את עוונם..." (ויקרא כו מג) "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ איבכם, אז תִשָּׁבֵת הארץ והרצת את שבתותיה... את אשר לא שבתה... בשבתכם עליה" (שם לד לה).

ורש"י על המקום עושה את חשבון 70 שמיטין ויובלות שלא שמרו מיום שנכנסו לארץ ועד גלות 10 השבטים ואח"כ כשקלקלו מלכי יהודה. ונמצא שעם ישראל כעם, לא שמר מעולם את מצוות השמיטה ואף בזמן דוד ושלמה. וזה דבר תימה לעקור מצווה מן התורה, הלא דבר הוא.

וכן צריך להבין מה כ"כ חמור במצוות השמיטה שהיא סיבה לגלות (שאף שבגמרא כתוב שבית המקדש חרב בגין ג' עבירות, בתורה שבכתב נאמר שהגלות היא תיקון למה שלא שמרו שמיטה).

עוד צריך להבין איך מתקנים את החטא שלא שמרו שמיטה ע"י הגלות, הרי אין

1 נכתב בעקבות שיעור של הרב יהושע ודברים של הרב עוזי. יין ישן משתבח עם הזמן.

נוהגות שם מצוות התלויות בארץ?

כן מצאנו שצריך לספר בשבחה של א"י ולהתגעגע אליה², וכן אמרו על משה רבנו ש"לא הודה בארצו"³, ומה הענין בזה. מה מיוחד באדמה הזאת, אדמת א"י? ננסה לבאר בסייעתא דשמיא חלק קטן מאחד מרבבה שיש לבאר בערכה של א"י.

א. גוף ישראלי.

ננסה להרחיב את המושג א"י עפ"י דברי הרב חרל"פ זצ"ל. "ארץ ישראל היא הגוף של ישראל ובלי גוף אין נשמה" (מי מרום ח"ו, עמ' רסה). "כאשר גלו ישראל מעל אדמתם האירה רק בחינת הרשימו של הנשמה ולא היו זקוקים כ"כ לגוף... אולם בזמן אשר "עת לחננה כי בא מועד" - אז צריכה הנשמה להאיר בשלימותה ומתוך כך חזרת התביעה גם לגוף בריא ושלם... על כן חובה קדושה על הצדיקים להחיות את גופם... ובשלימות גופם ירגישו גם את חיבת הקדש לעם ישראל ולארצו. ההתרצות בדכאות הגוף, דוחה כל הרגשה עדינה בפעולות ד' בארץ ומפעלות תמים דעים בכל הנעשה ברוממות קרן ישראל שבצביון הכללי בתור עם ולאום".

כלומר, כשאנו מדברים על ערכה של א"י והוצאת דיבה על א"י אצל העם, אנו מדברים על ערכו של הגוף אצל הפרט.

גם הרב קוק זצ"ל בכמה מקומות מדבר על קדושת הגוף הישראלי - אורות ישראל ט, ה: "כשילדי ישראל יהיו חזקים, בריאים ומוצקים יהיה אויר העולם קדוש וטהור", ובאורות התחיה לג, לד- "גוף בריא אנחנו צריכם, התעסקנו הרבה בנפשיות, שכחנו את קדושת הגוף... שכחנו שיש לנו בשר קדש לא פחות ממה שיש לנו רוח הקדש... תשובה גשמית יוצרת דם בריא, בשר בריא, גופים חטובים ואיתנים... ההתעמלות שצעירי ישראל עוסקים בה בארץ ישראל לחזק את גופם בשביל להיות בנים אמיצי כח לאומה היא משכללת את הכח של הצדיקים העליונים... ואין גילוי אור אחד עומד בלא חבירו כלל. ע"י הכוונות העליונות עולה

2 עיין אגרות הרב זצ"ל אגרת צו: 'יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם בא רק ממה שאין מודיעים את א"י, את ערכה ואת חכמתה ואין מתקנים את חטא המרגלים בתשובת המשקל: "להגיד ולבשר בעולם כולו הודה והדרה, קדושה וכבודה, והלוואי שנוכה אחרי כל ההפלגות כולן, מצדנו, להביע חלק אף חלק אחד מרבבה מחמדת ארץ חמדה...'

3 דברים רבה ב,ח

הנשמה הפנימית וע"י המעשים המאמצים את גוף היחידים לשם הכלל עולה הרוחניות החיצונית".

כך נבין מדוע כה חשובה היא ארץ ישראל לעמ"י או הגוף לנשמה. שכן הגוף הוא בסיס לנשמה, הגוף והנשמה הם שלימות אחת ולכן א"א שהנשמה תתעלה בלא עילוי הגוף. וכמו שא"א שהנשמה תתעלה בלא עילוי הגוף, כך גם אי אפשר שעם ישראל יקיים את יעודו בעולם - "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו", ("אור לגויים") בלא שתהיה לו "מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית ברום התרבות האנושית"... למען דעת שלא רק יחידים חכמים מצויינים חסידים ונזירים אנשי קדש חיים באור האידאה האלקית כי גם עמים שלמים מתוקנים ומשוכללים... מן רום האינטליגנציה האומנותית ועד הפרולטריון אפי' היותר נמוך ומגושם" (אורות עמ' קד).

כאן יוצא ערכה של א"י כמאפשרת למלא את התפקיד של עמ"י בעולם - לגלות שם ה'.

ונעמיק עוד בעז"ה.

ב. ארץ ישראל - היכל ה'.

כותב הרב חרל"פ - מי מרום ח"ו עמ' שג - "ארץ ישראל היא הצינור לכל המושגים העליונים נבואה ורוה"ק... ומבלי א"י אין שום גילוי מתגלה בעולם". וזה על יסוד הגמרא שלא נתנבא יחזקאל אלא מכח ארץ ישראל ובזכותה. וממשיך עוד הרב חרל"פ "וכמו כן תלמוד בבלי שנסדר ע"י רבינא ורב אשי שהמשיכו אויר הקדש והמקדש מירושלים ובית קדשי הקדשים ובתוך האויר הזה סדרו את התלמוד".

כמו כן "היה עומד בחו"ל יכוון את ליבו כנגד א"י שנאמר "והתפללו אליך דרך ארצם" (ברכות ל.) והרב חרל"פ - "שהאויר של א"י הוא משרש החכמה העליונה ועל ידי הכוונה הרצויה בתפילה לצד ירושלים זוכים להמשיך אוירא דא"י גם בחו"ל שדרך האויר הזה עולות התפלות למעלה" (שם עמ' רצט). וכן הגמ' בכתובות - כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח (כתובות קיא.).

מכל מאמרי חז"ל הנ"ל נלמד שכמו בית המקדש ביחס לא"י כך ארץ ישראל ביחס לשאר ארצות.

כלומר ישנה התגלות ד' במימד המקום, ארץ שאוירה קדוש ועפרה קדוש ועיני ד'

אלקיך בה והיא היכל המלך וקדושה מקדושת בית המקדש ודרכה יורד השפע לעולם - כל העולם שותה מתמצית א"י (תענית יא.), דרכה יורדת הנבואה והתורה לעולם ודרכה מתקבלות התפילות.

ואל נתמה על החפץ היאך יש אדמה שהיא קדושה, שכאמור כמו ביהמ"ק שהוא בית ד' וכל החפץ בדבר הלכה וקמת ועלית אל המקום" (דברים יט) ובתפילה - "והתפללו אל הבית הזה" (מלכים א ח) ומלבד זאת - "ג' פעמים בשנה יראה כל זכרך את פני ד'". שע"י הניסים והקרבנות והכהנים (שהם גילויים של קדושת המקום המיוחדת) היתה מורגשת השכינה והיה מורגש שיש כאן מקום שהוא מאיר את העולם ודרכו יורד השפע לעולם והוא מחבר עליונים ותחתונים. וכמו בית המקדש כן כל א"י, שכל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח.

ג. ארץ ישראל - ארץ החיים.

כותב הרב חרל"פ - "בתחילת היצירה היה לכל הנבראים כח של בחירה כמו שאמרו "כל מעשה בראשית לדעתן נבראו" (חולין ס א), אולם תיכף עם התהוות הנבראים נלקח כח הבחירה מכל הדוממים והצומחים ובעלי החיים ורק בא"י נשאר כח הבחירה כמו בראשית ההתחוללות ולכן אינה סובלת את החוטאים ומקיא אותם מתוכה - "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה" (ויקרא יח כח), וזאת היא רוממות מעלתה של א"י שאם כי לכאורה, נדמה שהיא ארץ ככל הארצות באמת אינו כן, כי היא ארץ חיים ויש לה צלם אלקים, מין צלם אלוקים שבאדם שמתגלה בכח הבחירה שלו... באדמת קדש של א"י שהיא עצמה בת בחירה נאמר "והאדמה לא תתן את יבולה" (דברים יא) היינו שהיא בעצמה לא תתן את יבולה כי לא נסתלק ממנה כח הבחירה". וממשיך להסביר שארץ ישראל לא חטאה בחטא הארץ - "ארץ לא גושמה ביום זעם"⁴. ואלולי חטאו של האדם בעץ הדעת היה ניכר בארץ ישראל טעם העץ כטעם הפרי (שם עמ' רפו).

ועוד כתב בעמוד שב:

"אלמלא לא חטאו ישראל לא ניתנה להם אלא חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד שערכה של א"י הוא"⁵. שכן א"י היא בחינת התורה שבעל פה ואם כי לעיננו נראה כי ארץ ישראל היא דומם כשאר הארצות לאמיתו של דבר אינו כן שכן

4 עיין זבחים קיג, א

5 נדרים כב, ב

יש בתוכה תוכן של חיים ותוכן של בחירה כמו שכתוב ולא תקיא אתכם הארץ בטמאכם אותה, ולא עוד אלא שלולא החטא היתה הארץ מתגלה לפנינו בתור כח פועל וכל אבן ואבן מתוכה היתה מגדת לנו פלאי תורה שבע"פ כי עצמות הארץ תורה שבע"פ היא".

ננסה להסביר מעט את הענין הזה שארץ ישראל היא דבר חי ויש לה צלם אלקים.

אפשר להביא כדוגמא לכך את ספר התורה או ארון הקדש בביהכ"נ. הרי רואים אנו שמנשקים את ספר התורה ואם נפל מצטערים וקובעים צום. כן גם רוקדים עם הספר בשמחת תורה ומתרפקים על ארון הקדש או על אבני הכותל המערבי, ומכאן נראה שיש תוכן של חיים גם בדומם.

שהרי לאמיתו של דבר מה גורם לכך שאדם יחשב לחי? הנשמה - התוכן האלוקי שבו שמניע את אבריו. א"כ גם לס"ת יש נשמה אלא שבחיצוניות קשה לשים לב אליה. ועוד, מדרגת הנשמה ששוכנת בו היא נמוכה יותר מהנשמה השוכנת באדם מישראל. אבל בהחלט אפשר לומר שספר תורה הוא דבר בעל חיות, לא מת.

כך נמשיך ונאמר שבגלות עם ישראל היה רק נשמה והגוף היה מת, וכמו שכותב הגר"א (ליקוטים לספד"צ) שאחר שנרקב הבשר וגם נרקבו העצמות שלנו בגלות, רקב העצמות אלו הם - כל גדולי ישראל שבגלות, נורא ואיום.

ולכן במצב הזה מעט החיות שהיינו יכולים לקלוט היתה מהארה קלושה של הנשמה שהייתה נמצאת בתורה ובתפילה, אולם כל העולם הזה לדידנו היה מת. כמעט ולא היתה אפשרות, זולתי יחידים בודדים להגדיל את קניני העוה"ז כולל חכמות החול האומניות והמוסיקה ולהישאר יהודים נאמנים. היהודי בגלות לא יכול היה להסתכל על השמיים ועל נוף יפה, זה לא היה מדבר אליו זה לא היה קשור אליו, ראשו היה נמצא בפרנסתו ובמעט לימוד תורה ותפילה שלו.

ואילו היום, כאשר זכינו ב"ה לתחית הגוף הלאומי שלנו וכבר יכולים אנו להיפתח לחיים הנמצאים בעבודת האדמה, בצבא, במדינה, בנוף יפה, בשיר, בסיפור, באומנות, בחכמה, במדעים, וכן הלאה, קרואים אנחנו להמשיך עוד ולקלוט את החיים הנמצאים באדמה בעצים בפרחים של ארצנו - ארץ ישראל. כל ההתעוררות לחיים הזאת קיימת אמנם אבל עדיין לא במילואה.

ועוד נאמר, שהרבה מקליטת החיים שבגוף ובאדמה התעוררה מצד דור מקימי המדינה שלא באו מכח התורה והאמונה ובמהלך השנים נראה שכוחם דועך ודור הבנים כבר עזב הרבה את הקדושה שבטבע.

לכן נקראים אנחנו להגדיל את כוחנו הרוחני בד בבד עם חיזוק הגוף שלנו שהיום שניהם הולכים ביחד ורק כשנאחד אותם נצליח. בד בבד עם התגדלותנו בתורה ועבודת ד' נחזק את האמונה שלנו בארץ ישראל. וכמו שמצאנו ששלמה המלך ידע שיחת דקלים כך יש מקום שאדם ידבר עם ארץ ישראל ידבר עם העצים, לאו דוקא במילים (למרות שיש מקום גם לדבר במילים) אבל שיהיה לו יחס לאדמת א"י ולעצים שבא"י, אם הוא קוטף ענף בטעות - יבקש סליחה מהעץ, אם נאלץ לחתוך חלק מהר בארץ ישראל יבקש ממנה סליחה, ויאמר שכוונתו לטובה לצורך ישוב הארץ. אם יראה את א"י נותנת פירותיה, אם יראה פרחים יפים בא"י, אם יראה כבישים יפים ובניינים יפים בא"י ישמח ויודה לה' ויאמר: "אחותינו (א"י) את היי לאלפי רבבה וירש זרעך את שער שונאיו".

ואולי זו הסיבה שלא שמרו ישראל שמיטה כל משך זמן הבית, משום שכאמור קשה מאוד להכיר בארץ ישראל כדבר חי. קשה מאוד להבין שהארץ צריכה לשבות, לנוח. קשה לתפוש שהארץ והעבודה בארץ היא קדושה לגמרי והאמונה היא אחת מהעבודות הנצרכות כדי להצמיח פירות כאן בארץ⁸, שמאמין בחי העולמים וזורע. קשה להבין שכל חיי החומר בארץ ישראל - יש בהם קדושה, קשה להשיג שהגוף היהודי - קדוש.

בכדי להכין את הכלים לכל ההבנות הללו, היינו צריכים לקחת 'פוס', ו'פסק זמן', מחיי החומר, ומהדרישות הגבוהות של ארץ ישראל - לחיות חיי חומר בקדושה, ולצאת לגלות ארוכה ומרה שבה תתבסס הנשמה בלא חיי חומר. וכל זה כדי שאח"כ תוכל לשוב אל חיי החומר ולקדש אותם. (עיין אורות התחייה, אורות עמ' נב')

אפשר להוסיף שעד ימינו אנו, ישנה שאלה שמזעזעת את כל ההויה ואותנו, והיא, האם א"י היא - שטחים, שניתן לעשות בהם מו"מ, או שמא יש בעצם הדיון על זה משום קציצת הרגליים שעליהם אנו עומדים וכריתת הענף שממנו אנו יונקים.

7 עפ"י בראשית כד, ט

8 עיין מעייני הישועה עמ' רפז

ד. קול הארץ

מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק.

כאמור בעת הגאולה, בעת שעומדים אנחנו על סף התגשמות דברי הנביאים והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים. עומד קול ד' להיות נשמע לא רק מן התורה והקדש אלא גם מהארץ מהארציות מהחמירות.. [וסתם ארץ שכתוב בפסוק היינו ארץ ישראל ועתידה ארץ ישראל שתתפשט על כל העולם כולו].

זה דבר שמאוד מאוד קשה לקלוט אותו ולחיות על פיו. שכן מאז חטא אדם הראשון וחטא הארץ, כאשר העולם לא עמד באידיאל בריאתו וחטא ועשה כנגד רצון ה', נשפל העולם והאדם ונטמא בזוהמת הנחש ובוש בערוותו. העניין הזה שאדה"ר בוש בערוותו פרושו, שהאדם בוש בצדדים החומריים שלו ששיאם (שיא ההנאה הגשמית) הם אברי ההולדה. כלומר עקב החטא נתפס שהחומר, הגוף הוא דבר טמא דבר מרוחק מד', דבר שצריך להתבייש בו ולמאס בו. ומאז חטא אדם הראשון המשיכו הדורות להחשיך ולהטמא בנפילה הזאת ולא יצאו ממנה, לא הצליחו להבין שבאמת גם הגוף קדוש וגם בו ד' שוכן ומה שנדמה לנו שהוא טמא ומרוחק מד' ומה שנדמה לנו שאם יש לנו גוף ואנחנו מרגישים טוב איתו ואנחנו שמחים בענייני הגוף אז אנחנו מרוחקים מד' יתברך- כל הדמיון הזה נובע מהחטא. העולם לא הבינו שצריכים לעצור את הנפילה, לעצור את ההשתקעות בדמיון הזה ולשוב בתשובה ולחזור למצב התיקון של לפני החטא.

כך התדרדרו הדורות עד זמן אברהם אבינו, שאז נקבע שאברהם אבינו לבדו יוכל לתקן את חטא אדה"ר ע"י עם ישראל שיצא מחלציו וכל שאר הגויים נדחו ונקבעו בקלקולם (עפ"י דרך ה' ח"ג).

ולכן עד היום ממשיכה תרבות אנשים חטאים של הגויים ובמיוחד תרבות אדום-תרבות המערב להניף את דגל הדמיון הטמא של חטא אדם הראשון באומרם שהאדם בעל הגוף לעולם טמא הוא ורחוק מה' ומהטוב האלקי. ועוד הוסיפה המינות - הנצרות לקדש את ההסתאבות והשקיעה בחטא ולומר כי האלקים עזב ח"ו את עמ"י ובחר בתורתם המסולפת(עיין אורות, ישראל ותחיתו פס' טז).

אכן עמ"י עמל כל משך הזמן מאז הווצרותו לתקן את חטא אדה"ר לכלות את הרע העולמי. ועתה כמעט נשלם התיקון (כך נמסר לנו מחכמי האמת) ונשארו סיגים אחרונים שעוד לא נתקנו. קול הארץ מתחיל להישמע וארץ ישראל נותנת פירותיה בעין יפה וגורמת קדושה למי שנאחז בה כמו שאנו אומרים בברכת "מעין שלש"

“ונאכל מפריה ונשבע מטובה”. לכן צריך ללמוד להקשיב לקול הארץ לשמוע את קול הקדושה שבחומר, שבגוף, עד כדי כך שמובא בחסידות שלעתיד לבוא הגוף ילמד את הנשמה אלוקות.